

Broedende Huiszwaluwen in de omgeving van Haarlem

Jack van Velzen

Inleiding

In 1985 is door de Vogelwerkgroep Haarlem een onderzoekje gestart naar het broeden van de Huiszwaluw in en om Haarlem.

Aanleiding tot het onderzoek was de vraag om exacte informatie over het broeden van de Huiszwaluw bij Haarlem. Bekend is wel dat de Huiszwaluw als broedvogel achteruitgaat, maar aantallen, oorzaken en dergelijke waren niet of nauwelijks bekend.

De gegevens die in dit artikel gebruikt zijn, zijn verzameld in het gebied dat globaal begrensd wordt door de IJn IJmuiden—Hillegom—Hoofddorp—havengebied Amsterdam—IJmuiden. Dit artikel is bedoeld om enerzijds te laten zien hoe wij als vogelwerkgroep bij Haarlem het onderzoek zijn begonnen en anderzijds om alvast een indruk te geven over de stand van zaken nu, voor wat betreft het broeden van de Huiszwaluw.

Het beginnen van het onderzoek

Het maken van de plannen ving in het winterseizoen 1984/1985 aan. De bedoeling was om in eerste instantie via literatuuronderzoek en berichten van derden een eerste idee te krijgen van de plaatsen die wij mogelijk konden gaan bekijken op broedende Huiszwaluwen. Twee berichtjes in het verenigingsblad van de Vogelwerkgroep 'De Fitis' leverden slechts een enkele reactie op, terwijl wij hier eigenlijk heel wat van verwacht hadden. Ook verscheen in het voorjaar een uitgebreid artikel in het Haarlems Dagblad, waarin naast de andere vogelwerkgroepactiviteiten ook het

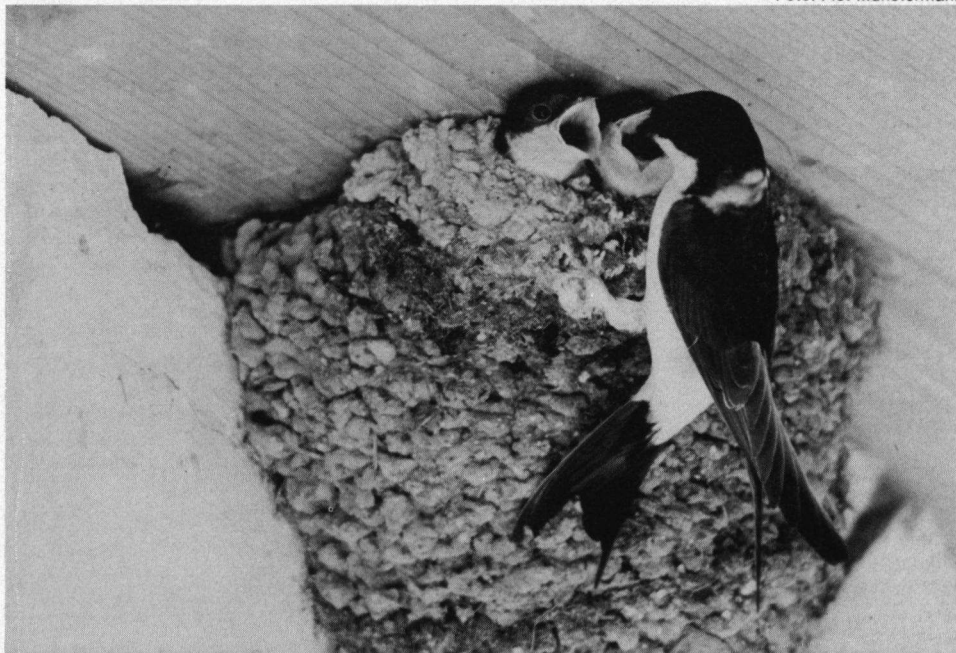
huiszwaluwenproject genoemd werd. Hierop kwamen reacties van velerlei aard, maar zonder bruikbare informatie over de Huiszwaluw. Eigen gegevens en literatuurgegevens vormden ten slotte de basis waarmee het project van start ging.

Het onderzoek

De adressen waar in het verleden broedende Huiszwaluwen zijn vastgesteld, werden als eerste nagetrokken; dat was eind mei. Tevens werd in de wijde omgeving van die adressen nauwkeurig gelet op de aanwezigheid van broedende en/of foeragerende Huis-

Een huiszwaluwonderzoek op landelijk niveau zal in de toekomst de benodigde populatiegegevens moeten verschaffen.

Foto: Piet Munsterman.

gebied	aantal adressen	aantal bewoonde nesten	oude rest-nesten
Santpoort	1	3	—
Velserbroekpolder	2	12	—
Spaarndam	3	1	18
Penningsveer	2	2	2
Haarlemmerliede	4	33	>28
Houtrakpolder	1	4	—
Cruquius	1	6	—
Vijfhuizen	12	15	9
Hoofddorp	1	1	—
De Zilk	1	1	—
Haarlemmermeer	1	± 15	—
Totaal	29	± 93	57

Figuur 1. De resultaten van het eerste jaar (1985) nesten tellen van Huiszwaluwen in de omgeving van Haarlem.

zwaluwen. In de praktijk betekent dit dat het gebied diverse malen per auto/fiets werd doorkruist. Op deze manier werden vooral in de randdorpen van Haarlem enkele 'nieuwe' kolonies ontdekt. Ook via de bewoners van de huizen waaraan huiszwaluwnesten waren gevonden, werden leuke gegevens verzameld, soms zelfs weer een nieuwe kolonie. Het leek erop dat deze mensen door hun ervaringen met de bij hen aan huis broedende Huiszwaluwen, meer op deze vogelsoort letten dan derden.

Hoe meer gegevens er werden verzameld, hoe onoverzichtelijker werden de aantekeningen. Uiteindelijk kwamen wij tot een aantal zaken waar wij per kolonie aandacht aan wilden besteden.

Deze gegevens werden verzameld in een losbladig archief. Per broedsel/kolonie werd gekeken naar:

eigen waarneming:

- 1 — het aantal nesten (nieuw, oud, kapot, resten en dergelijke),
- 2 — op welke windrichting hangen de nes-

ten?

3 — wat is de ondergrond van de nesten (muur/dakrand)?

a — materialen

b — kleuren,

4 — het maken van een tekening van het bovenste deel van de gevel met de indeling van de nesten en de dakrand,

5 — er werd gelet op bijzonderheden (bijvoorbeeld: broedende Huismus, invliegroutes, omgevingsdrukke).

gegevens via de bewoners:

6 — ervaringen van de bewoners met de Huiszwaluwen,

7 — historische gegevens,

8 — bijzonderheden (renovatie, schilderwerk en dergelijke).

Deze gegevens werden genoteerd en per adres ondergebracht in het opbergstelsel.

Resultaten

De resultaten zijn het eerste jaar niet tegengevallen. In het totaal zijn in 1985 93 bewoonde nesten geregistreerd. Daarnaast werden 57 oude/restnesten geteld. Deze gegevens

	N	NO	O	ZO	Z	ZW	W	NW	totaal
aantal nesten	9	19	4	13		8		16	69
aantal adressen	3	5	2	6		2		4	22

Figuur 2. Overzicht van de windrichting waarop de nesten van Huiszwaluwen in de omgeving van Haarlem hangen.

ondergrond	dakrand	aantal nesten	aantal adressen
Rode metselsteen	without	48	11
Grijze metselsteen	without	5	2
Lichtgeel geschilderde metselsteen	without	2	1
Without	without	2	1
Rode metselsteen	beige/bruinhout	6	1

Figuur 3. Overzicht van verzamelde gegevens over de invloed van de ondergrond bij de nestplaatskeus van Huiszwaluwen in de omgeving van Haarlem.

De Huiszwaluw vertoont bij Haarlem een voorkeur voor gebouwen opgetrokken uit rode metselsteen met een withouten dakrand.
Foto: Plet Munsterman.

zijn per plaats/wijk in figuur 1 ondergebracht. Als wij de verspreiding van de broedlokaties bekijken is het opvallend dat de 'groene gebieden' in het noorden van het werkgebied gemeden worden. De oorzaak hiervan zoeken wij in het feit, dat dit gebied zich ten zuiden, dus onder de rook, van de Hoogovens bevindt. Een ander punt dat opvalt is, dat de Huiszwaluw als broedvogel ook bijna geheel ontbreekt in het gebied van de 'bloembollenvelden'. Dit zal in ieder geval een punt zijn waar wij in de volgende jaren meer aandacht aan zullen besteden.

Windrichting

Bij de meeste nesten werd ook bepaald op welke windrichting deze gebouwd waren. In veel gevallen werd dit vastgesteld aan de hand van een eenvoudig kompas en een enkele keer werd dit geschat (tijd + zonnestand). De gevonden gegevens zijn genoteerd in acht windrichtingen en ze zijn samengevat in figuur 2. Uit de gegevens blijkt, dat de Huiszwaluw rond Haarlem een voorkeur hebben om hun nesten te bouwen aan gevels op noordwest- tot zuidoostwindrichting. Gevels op het zuiden en het westen lijken te worden gemeden (te veel zon?, te veel wind?).

Ondergrond van de nesten

Bij de meeste nesten werden ook gegevens verzameld over de ondergrond waarop de

nesten bevestigd waren (figuur 3).

De Huiszwaluw vertoont bij Haarlem een voorkeur voor gebouwen opgetrokken uit rode metselsteen met een withouten dakrand. Wel moet hierbij vermeld worden, dat veel huizen in het betrokken gebied op deze wijze zijn gebouwd. Mijsns inziens zijn de kleuren en materialen van de ondergrond waar Huiszwaluwen hun nesten bouwen, zeker van belang. Een dakrand met gebladderd schilderwerk werd dit jaar gemeden door de Huiszwaluwen. Terwijl er volgens de bewoner in 1984 zeventien nesten bewoond waren (Spaarnedam). Een verwaarloosde dakrand, eveneens met gebladderd schilderwerk (te Haarlemmerliede), liet ongeveer negen oude nesten zien. Dit jaar waren er geen Huiszwaluwen aanwezig. In Vijfhuizen had de eigenaar van een huis de voorheen witte dakrand, groen geschilderd. Daarbij was om het nest van een Huiszwaluw heen geschilderd 'omdat het zo zielig was het nest kapot te maken. De vogel broedt er al jaren' (bewoner). Direct na het schilderen waren de Huiszwaluwen verdwenen.

Een inwoner van Haarlemmerliede vertelde dat er vroeger veel Huiszwaluwen in het dorp broedden. Vroeger waren, volgens hem, alle dakranden wit. Een paar jaar geleden was het in de mode deze dakranden groen of bruin te schilderen. Daarmee verdwenen ook de

meeste Huiszwaluwen.

Verder is bij het onderzoek zoveel mogelijk geprobeerd om in contact te komen met de bewoners van de huizen waaraan huiszwaluwnesten worden aangetroffen. Dit contact werd enerzijds gebruikt om gegevens te verkrijgen van de bewoner en anderzijds om de bewoner informatie te verschaffen over de Huiszwaluw.

Bij deze contacten kwam vaak naar voren dat de bewoners last hadden van de uitwerpselen van de Huiszwaluw op ramen en stoepen. Sommige mensen hadden daar zo hun eigen oplossing voor bedacht, variërend van het bevestigen van een plankje onder het nest (om de uitwerpselen op te vangen) tot het gebruik van een zijdeur in plaats van de voordeur. Op-

vallend bij de gesprekken was wel dat slechts één inwoner wist om welke vogelsoort het nu precies ging.

Samenvatting

Het eerste jaar dat het huiszwaluwenproject nu loopt heeft in ieder geval leuke gegevens opgeleverd. Wel is het onzes inziens van belang dat het project 'gedragen' wordt door mensen die er tijd en energie in willen steken. Van belang is, zo denken wij, ook dat het huiszwaluwenonderzoek in de toekomst op landelijk niveau gestimuleerd gaat worden. Nu worden her en der gegevens in verslagen verwerkt zonder te komen tot een landelijk overzicht. Ik hoop dat dit themanummer aan deze gedachte mag mee helpen.

■ Vogelwerkgroep Haarlem, J.A.P. van Velzen, Wilhelminalaan 15c, 2182 CA Hillegom.

* Zie ook het artikel 'Windrichtingsvoorkeur bij de nestplaatskeuze van de Huiszwaluw (*Delichon urbica*)' in dit themanummer. Redactie.